

Kiss Máté

GÚNY ÉS BAJTÁRSIASSÁG

Az Identitás Generáció ifjúsági mozgalom viszonyainak és ellenségképeinek kulturális antropológiai elemzése¹

DOI 10.35402/kek.2024.3.6

Absztrakt

Tanulmányomban megkísérlem bemutatni és értelmezni a kulturális antropológiai terepmunka módszertanával kutatott budapesti és párizsi Identitás Generáció ifjúsági mozgalmak politikai viszonyait, szövetségi, szimpatizánsi rendszerüket és ellenségkonstrukcióikat, utalva az ambivalens viszonyként leírható kapcsolatokra is. Elemzésem célja az is, hogy ne pusztán egy-egy statikus képet felvillantva szemléltessem a vizsgált csoportok ellenségeket és szövetségeseiket teremtő diskurzusait, hanem, követve terepkutatásom eseményeit, feltáruljanak a változások, átértékelő mozzanatok is.

Kulcsfogalmak: ellenségképek, szövetségek, politikai mozgalmak, identitarianizmus

Abstract

In my article, I attempt to present and interpret the political relations, alliance and sympathizer systems, and enemy constructions of the Generation Identity youth movements in Budapest and Paris, which were researched using the methodology of cultural anthropological fieldwork, with reference to what can be described as ambivalent relations. The aim of my analysis is not only to present a static picture of the discourses of the studied groups, their discourses of creating enemies and allies, but also to reveal changes and reassessing moments, following the timeline of my field research.

Keywords: enemy images, alliances, political movements, identitarianism

Bevezetés

A francia eredetű, magukat identitáriusként meghatározó, újjobboldalhoz kötő, a politikatudományi meghatározások által rendszerint a szélsőjobboldalhoz sorolt ifjúsági mozgalmak a 2010-es években megalakuló európai szervezeteinek egyike a 2016-ban Budapesten megalakult Identitás Generáció mozgalom volt, mely kulturális antropológiai kutatásom terepeként szolgált. A budapesti csoport 2018 elején elkezdett vizsgálatát kiegészítette a párizsi Identitás Generáció szervezetnél eltöltött fél-éves kutatói munkám 2019 tavaszán. E csoportok deklarált céljai között szerepelt egyfajta páneurópai identitárius hálózat létrehozása, amely fő feladatai között egy közös európai identitás létrehozását és Európa megvédését nevezték meg. A nevük második részéként szereplő generáció szó pedig ifjúsági mozgalmi voltukra utal, az általuk értelmezett „tradicionalista”, „konzervatív”, „identitárius” gondolatokkal azonosuló, afelé hajló fiatalok megszólítás volt (s a működő szervezeteknek most is ez) a céljuk. A budapesti szervezet aktivistáinak létszáma tizenöt-húsz fő között ingadozott terepmunkám idején, míg a francia főváros identitárius csoportjának aktivistáit ötven körülire becsülték ottlétemkor a mozgalmat vezető ötfős csoport tagjai. A hangsúlyozottan nem pártpolitikai térben mozgó szervezetek öndefiníciója saját tevékenységükről a „metapolitikai hadviselés” fogalmában ragadható meg talán a legtömörebben, mely értelmezésükben azt jelenti, hogy a kultúra tereiben kell változásokat elérni, ahhoz, hogy politikai változást érjenek el. Ennek eléréséhez használt eszközeik mind a budapesti, mind a párizsi csoportban megegyeztek, az utcai aktivizmus különféle formáit gyakorolták, matricázáson át molinók kifeszítésén keresztül a demonstrációkig, performanszokig.

Egy politikai mozgalom elemzésének, megértésének egyik lehetséges ösvénye az általuk kreált ellenség- és szövetségképek, a saját maguk értelmezte viszonyok interpretációjának kísérlete.

¹ Cikkem a 2022 júniusában benyújtott és 2023 januárjában megvédett Az Identitás Generáció ifjúsági mozgalom kulturális antropológiai elemzése című doktori disszertációm 4.2 Viszonyok, ellenségképek fejezetének (59-75.old) részben átdolgozott változata (DOI szám: 10.15476/ELTE.2022.123)

Önreprezentációjuk, önidentifikációjuk ebből a látószögéből, a másokhoz (és a Másikhoz) való relációk, másokról konstruált tartalmak felől válik azonosíthatóvá. E megközelítésmód hangsúlyozottan alkalmassá válik a vizsgált identitárius mozgalmak elemzésekor, hiszen e szervezetek önidentifikációjának alapvetése, a „ki ellen küzdünk” kérdése. Az ellenségképeket, ellenségkonstruáló diskurzusokat tanulmányozó kutatók és azokat elemző tanulmányok meghatározó szelete tárgyalja a szélsőjobboldaliként meghatározott csoportok ekként kategorizált aktusait.² Ugyanakkor álláspontom szerint a heterogén csoportokat, szervezeteket, vagy akár komplex individuumokat meghatározott diszkurzív stratégiák felhasználásával szimbólummá transzformáló, jól megfogható képpé leegyszerűsítő gyakorlatok nem pusztán a jobboldali szélsőségek, vagy antiszemita, xenofób beszédmodok kiötlőinek és használóinak eszközei. Egy korábbi prágai terepmunkám során a magukat progresszívként, baloldaliként, zöldként önmeghatározó aktivistacsoport eszmecseréit, akció és tüntetés elbeszéléseit hallgatva és később elemezve, a cseh politikai élet színterének szereplőiről szóló saját olvasataikat kézenfekvő módon lehetett a barát- és ellenségteremtő beszédek nézőpontjából vizsgálni. (Kiss 2020.) (Az ellenség megalkotott képei e szervezet esetében jórészt, és legmarkánsabban éppen az általuk nácinak, rasszistának címkézett csoportok és politikusok voltak.) E rövid tanulmányban kísérlet teszek arra, hogy feltérképezzem a két kutatott Identitás Generáció mozgalom viszonyait és ellenségkonstrukcióit, ekként bemutatva a budapesti és párizsi szervezet gondolkodásmódjának, életének egy szeletét.

Elméleti megfontolások

Az ellenség különféle alakjainak megalkotása, szóval és tettel történő meghatározása központi része elemzésemnek – egyfelől mert az ezekre adott reflexiók, ezt boncolgató beszélgetések, eköré épülő akciók és performanszok sora centrális pozíciót foglalnak el a két vizsgált identitárius szervezetben is, másfelől ezeken keresztül megtörténik a szervezetek önelhelyezése a politikai térben, Egy lépéssel eltávolodva az ellenség konkrét fogalmától, a politikai képek működését meghatározó edelmani definíciót citálok. „Képek tehát, inkább, mint a pontos leírások, azzá a valutává válnak, amiben gondolkodunk,

² Néhány magyar vonatkozású kutatás, lásd: Csepeli, Örkény 2002. Glózer 2014.

s amiben a közös világunkat érintő változásokról tárgyalunk. [...] Automatikusan keletkeznek egy helyzetből, mert arra reflektálnak, ami elvárt; s nem a helyzetet átélő emberek megfigyeléséből, logikus gondolkodásából származnak. Ezért figyelmen kívül hagyják a különbségek számos formáját, finom különbségeket, és a mellékkörülmények széles halmazát. Az ellenség, a hős, vagy a tudós képe kevésbé, vagy egyáltalán nem veszi figyelembe az adott ember belső konfliktusait, téves ítéleteit, vesződségét, érdekhálóját, időtöltését, családját vagy barátait, mikor arra a sztereotípiára fókuszál, amit az elmében az adott fogalom előhív”³. (Edelman 2001:12.) A működésmód leírásának általánossága, az idézett néhány példa sokfélesége kiemeli azt, hogy ez a típusú képalkotás nehezen volna leírható egy bizonyos politikai vonulat kizárólagos eszközeként, s fókuszba helyezi a szimplifikáció, a képpé transzformált szereplők, egyének vagy csoportok sokféleségének eltörlését, függetlenül attól, hogy a beszélő, a képet konstruáló pozitív vagy éppen negatív konnotációjú képet alkot. Ehhez kapcsolható Geertz elemzése a tudományos és ideologikus beszédmodok különbözőségéről, a két általa kulturális rendszerként értelmezett terrénium milyenségének eltéréseiről, csupán egy dichotómiát felvillantva „Míg a tudomány a kultúra diagnosztikus, kritikai dimenziója, addig az ideológia az igazolás és az apologetikáé”. (Geertz 2001:69.)

Szabó Márton, a politika diszkurzív szereplőinek vizsgálatát bevezető fejtegetéseiben ellentétként meghatározza azoknak a különféle szereplőknek a körét, akik a különböző politológiai, politikatudományi iskolák gyakran elemzett aktorai, például vezetők, szakértők, választók, akiknek „közös vonása, hogy egy prestrukturált objektívnek vélelmezett politikai valóság hordozói és megjelenítői” (Szabó 2016:277.). Ezzel szemben a Szabó-féle megközelítésben a diszkurzív szereplőket nem külső feltételek,

³ Saját fordításom, eredeti szöveg: „Images then, rather than meticulous descriptions, become the currency in which we think about and mutually negotiate changes in the world we inhabit. [...] They spring automatically from a situation because they reflect what is expected; they do not originate in the careful observations, considered thinking, and logic of people who find themselves in the situation. They therefore ignore many forms of difference, virtually all subtleties, and a wide range of connotations. The image of an enemy, a hero, or a scholar takes little or no account of such people’s inner conflicts, misjudgements, fatigue, network of interests, diversions, family, or friends while focusing on a stereotype in the mind that a term evokes.”

elvé adott struktúrák részeként értelmezi az elemző, hanem olyanokként, akik maguk is teremtik és befolyásolják a politikainak nevezett szféra különféle valóságait. E szereplők három alapvető vonása szervesen következik ebből a felfogásból, azaz elsőként rögzíti, hogy aktívan részt vesznek maguk és más szereplők szövetszerű megalkotásában, (legyen az beszéd, leírt szöveg, vagy cselekvés), másodsorban meghatározza e szereplők relációs jellegét, vagyis azt, hogy viszonyítások, a másik, vagy a többiek konstrukciójához képest válnak valamilyenkké, harmadjára pedig kiemeli e típusok változékonyságát, fluiditását. (Szabó 2016:278.)

Szövetségek és szimpatizánsok

Az ellenségek, ellenfél-konstrukciók taglalása előtt a pólus másik oldalán elhelyezkedő, a schmitt-i dichotómiát is felidézve a barát körének elemzést végzem el, mely a szabói szerepelemzések nyelvezetében szövetségként jelenik meg (Szabó rá is mutat Carl Schmitt barátság-fogalmának magánéletbe tartozására). (Schmitt 2007. Szabó 2016:330.) A szabói diszkurzív elemzés szempontjából a szövetségkötés aktusának, a szövetségeknek mint szerepeknek és szereplőknek a létrejötte néhány általános feltételhez kötődik, általános attribútumokkal bír. A szövetségesség állapota e megközelítésben ideiglenes kapcsolat, amit önállóan tételezett, döntési lehetőségekkel bíró szereplők kölcsönösen hoznak létre, értelemszerűen olyanokkal, akikről pozitív, de legalábbis nem ellenségkonstruáló diskurzus folyik a szövetségkötést szorgalmazók csoportjában, végül pedig Szabó a szövetségkeresés belső, közösség szempontjából végzett értelmezését, önképét vizsgálva a csoport korlátait, erőtlenségét fel- és elismerő önkritikus irányként határozza meg (Szabó 2016:331-334.).

A szövetségkötés és a szövetséget kötők absztrakt jellemzésébe ékelődő, a magyar politikatörténet rendszerváltáskor és rendszerváltás utáni időszakából idézett példák jelzik, hogy nem feltétlenül alkalmazható változtatások nélkül minden esetre a szabói felosztás, illetve azt is, hogy a kategorizációhoz, feltételrendszerhez idomulás az elemzés rovására mehet. Ugyanakkor kiinduló-, majd akár ellenpontként a vizsgált Identitás Generáció mozgalmak viszonyainak feltérképezésére, a barátról, szövetségesről alkotott képek megismerésére kétségkívül alkalmas lehet. Elsőként, a mozgalmak európai hálózatát középpontba helyezve, felvetődnek az egységesség, önállóság kérdéskörei. Mennyiben

értelmezik önmagukat egységként a különböző országokon átnyúló, de mégis egy-egy nemzethez és azon belül is valamely lokalitáshoz (legyen az város, vagy régió) kötődést is hangsúlyozó szervezetek? Magyar és francia részről mondottak alapján az országos és azon belül a városi szervezetek alapvetően önállóak, nemzetközi szintű akcióknál, programoknál viszont van felettes, összefogó koordináció (például a „Defend Europe” kampányok esetében).

Az országon belüli szervezetek is szuverén módon működnek, természetesen a másikat támogatva, egymás megmozdulásait, szerveződéseit látogatva. Az utazás motívuma, európai léptékűre kiterjesztve, kissé önironikus hangnemben a budapesti közösségben is szóba került, amikor az identitáriusok kontinentális hálózatát egy „nagy európai jobbos couchsurfing szervezetként” definiálták, aminek köszönhetően, némi túlzással, minden európai városban talál az egyszerű IG-s aktivista helyi bajtársakat, akik elszállásolják. Azt, hogy ez nem csupán vicc vagy öngúny, kiválóan szemlélteti egy belga aktivista pesti ittléte, akit a magyar mozgalom egyik alapembere szállásolt el. S míg ez az önironikus, reflexív mondat a magyar identitárius szervezet kontextusában hangzott el és a párizsi szervezetben efféle megfogalmazást nem hallottam, maga az elv a gyakorlatban működött. Egy beszélgetésünk alkalmával E. elmondta, hogy hasonlóképpen vendégeskedtek Németországban egy-két héttel a találkozásunk előtt.

Ha az európai szerveződések hálózatát egységként értelmezem, akkor értelemszerűen kevés tér jut arra, hogy elemzési szempontként a szövetségkötés aktusát is beemeljük. Ha azonban az európai szintű koordináció alacsony szintjére, az egyes országokon belüli szervezetek önállóságára fókuszál az interpretáló tekintet, akkor a szabói szövetségkép néhány eleme felhasználhatóvá válik. Legfőképpen az a folyamat, ami a szövetségkötésen túllépve leginkább a mozgalom hálózatába való befogadás, elfogadás processzusát jelenti. Az önállóság, ebben az értelemben a szuverenitás, a csoportként létezés mozzanata és az identitárius elvekkel való azonosulás attribútumainak meglétekor válhat egy erre aspiráló csoport a nemzetközi mozgalom részévé, vagy szerveződhet csoport az országon belül egy másik városban.

A szövetség klasszikus példája lehetne valamiféle formális viszony (legyen az alárendelt vagy mellérendelt) egy párttal, vagy más mozgalommal, ám ennek létét, vagy akár lehetőségét is mind a párizsi, mind a budapesti közösségben is elvetették. S bár

megalakulásának pillanatában a francia Generation Identitaire a Bloc Identitaire mozgalom ifjúsági szárnyaként létezett, későbbiekben függetlenedett a szervezettől. A párizsi identitárius közösségi térbe, a La Nefbe járó aktivisták és szimpatizánsok, amikor a politikai preferenciájuk után érdeklődtem (az éppen akkor közeledő, majd otlétemkor zajló 2019. évi európai parlamenti választások természetessé, kevésbé tolkodóvá tették ezt a kérdést), túlnyomórészt a Marine Le Pen-féle Rassemblement Nationale pártot említették, néhány kivétellel, akik ennél a formációnál radikálisabb szervezetet támogattak. A pártszimpátia, vagy akár a legkevésbé rosszra szavazás elve azonban nem értékelhető bármiféle kapcsolatként a „hivatalos” politikához. A felfestett kép alapján a pártpolitikához fűződő legszorosabb kapocsnak a különféle választásokon elinduló, politikai karriert kezdő egykori és mostani IG tagokkal való informális, személyes kapcsolat mutatkozott. Létrejötték a magyar mozgalom szintén nem kapcsolódott semmiféle anyaszervezethez vagy más mozgalomhoz és párthoz: a különböző pártokról alkotott képekre inkább volt jellemző az ellenfél konstrukcióinak taglalása, mint a szövetségesek ismertetése, bár kétségtelen, hogy a tagok között nagyobb eltérések is lehetnek a pártpreferenciák, szavazási megfontolások, taktikák tekintetében.

Az informális kapcsolatok terepére lépve, a schmitt-i barátként meghatározott szereplő alakját, a privátszférába tartozó kötődések fogalmát felidézve azonban másfajta, valóban személyes szimpátiák és kapcsolódások alkotta viszonyokként interpretálhatók egyes események, alkalmak, interperszonális kapcsolatok, kialakult helyzetek. A magyar IG 2019 őszi szervezett Erdogan-ellenes megmozdulásához csatlakoztak magukat libertáriusként meghatározó, pártot is szervező személyek, akik nem mint pártjuk emberei, hivatalos küldöttei, hanem mint az akcióval szimpatizáló, egyes tagokat személyesen ismerő résztvevők jelentek meg. Hasonlóképpen, bár egészen más okból, más térben, a párizsi identitárius kocsmában is felbukkantak a péntek esti rendszeres, vagy valamilyen esemény okán szervezett összejöveteleken az IG-vel szimpatizáló csoportok tagjai, akik szövetségként, identitárius barátjukat látogatóként jelentek meg.

E látogatók, bár formálisan nem kapcsolódtak a szervezethez, valamilyen módon közel álltak hozzájuk, leginkább barátaik, ismerőseik révén, akik meghívták őket, vagy az értékrendbeli közelség, hasonlóság okán, noha leggyakrabban e kettő tényező

együttjárása rajzolódott ki. Megfértek egymás mellett monarchista elképzeléseket dédelgető, és jobboldali érzelmű, egymással szolidáris, egymással egyetértő és egymást támogató kis cégek körét, szövetségét építő, az üzleti életben szerencsét próbáló fiatalok, éppen úgy, mint az a jogot tanuló huszonegyéves fiatal, aki a Zouave nevű csoporthoz tartozva, e szerveződés (elmondása szerinti) egyetlen fő, kimondott céljával azonosulva, a különféle, antifasisztaként meghatározott csoporttal való utcai harcot, verekedést – legyen az egy tüntetés közben, vagy valamilyen más alkalom ürügyén kezdődő összecsapás – tartotta üdvösnak. A csoportok közötti finom választóvonalokról, elhatárolásokról szóló, s a saját csoport szükségzerű felülhelyezését, vagy legalábbis előnyben részesítését szolgáló diskurzív megnyilatkozásoknak egy szemléletes illusztrációja az IG egyik aktivistájának véleménye a Zouave csoportról. Ugyanaz ellen küzdenek, legalábbis részben (antifa csoportok), mint ők, de agresszívan, „agyatlanul” és a „minőség helyett” (az aktivisták emberi milyensége, kvalitásai) a „mennyiségre helyezik a hangsúlyt”. S ehhez a körhöz tartoztak a külföldi, nem francia látogatók, akik szimpatizáltak az identitárius aktivizmussal. Egy Párizsban tanulni vágyó, a kutatás ideje alatt dolgozó olaszországi lány elmondta, hogy ő otthon is tagja, az ottani identitárius szervezetnek, így természetes volt, hogy Párizsban is meg-meglátogatta a társszervezetet. Egy Ausztráliából származó fiú pedig, aki programozóként dolgozott a francia fővárosban (annakelőtte pedig saját startup vállalkozását akarta elindítani), katolikus szervezetek mellett az identitáriusok péntek esti összejövetelein is gyakorta feltűnt.

A La Nef-et mint ifjúsági mozgalmat látogatók, szimpatizánsok egy másik jól meghatározható, látható körét azok az idősebb vendégek társaságai jelentik, akik jellemzően az értékrendhez hasonlóan térnek be a kocsmába, hogy megigyanak egy-két pohár sört vagy bort, vacsorázzanak meg, s dobjanak borralalót az erre kihelyezett befőttesüvegbe, így támogatva a mozgalmat apróbb összegekkel. De arra is van példa, hogy az egyik ilyen társaság tagja az egyik aktivista lány apja, így az összekapcsoló motívum a rokonság is lehet. Mindenesetre mindannyian kiemelték, értelemszerűen általánosítva, hogy az Identitás Generáció céljaival, eszméivel egyetértenek, azokat támogatják, hasonló világképű pártokra szavaznak, és többször utaltak arra is, hogy fiatalabb korukban maguk is aktivistaként részt vettek az identitárius fiatalok előképeiként értelmezhető

mozgalmakban (saját értelmezésben leginkább újjobboldaliként, külső definíció alapján szélsőjobb-oldaliként megjelenített szerveződésekben).

Az előképek, a személyes viszonyok, majd a csoporttagság kérdésköreinek összefüggéseiről, egymásba fonódásáról, és végső soron e problematikák fluid, változó jellegét feltételező nézőpont használhatóságáról szól egy, a budapesti csoportot érintő eset. Terepmunkám kezdetén a magyar Identitás Generáció mozgalom találkozóinak, programjainak, esetenként akcióinak résztvevői volt a Tolvajkergetők⁴ néven ismertté vált csoport két korábbi tagja is. Éppen első találkozásunk alkalmával egyikük kifejtette, hogy bár nem a szervezet tagja, mégis van bizonyos mértékű átfedés saját és a csoport értékrendje között, bár ő jelentősen radikálisabb nézeteket vall. Az IG részéről pedig megfogalmazódott az a vélemény, hogy a Tolvajkergetők csoportja, az ő munkájuk és ethoszuk abból a szempontból nevezhető a magyarországi mozgalom előképének, hogy az öntevékeny, önszerveződő állampolgári magatartást, etikát képviselték, azaz, ha az állam értékelésük szerint nem látta el feladatát például a bűnüldözés terén, akkor magukat megszervezve megpróbálták pótolni e cselekvéseket. (A csoport egyik tagja könyvet is írt „tolvajkergetős” élményeiből, s erről egy IG szervezte Taverna Pannonia eseményen előadást, beszélgetést is tartott.)

Ugyanakkor Párizsból való visszatérésem után, a magyar csoporthoz újra ellátogatva már nem találkoztam a két egykori, saját felfogásuk szerint bűnüldöző csoporttaggal. Az IG egyik alapembele észrevételeimre úgy reflektált, hogy nem is baj, hogy nincsenek már itt, mert szerettek volna „igazi” konzervatív mozgalommá válni, amit nem terhelnek a „klasszikus szélsőjobboldalhoz” vezető szálak és személyek. A szabói átértelmezés definíció, mely a szövetségkötésnek azon értelmezési aktusát jelenti, amikor a korábbi negatív, vagy neutrális viszony pozitívba fordul át, ismét kisebb alakítgatásokkal, átfordításokkal talán hozzátehet e processzus interpretációjához. Az előképi mozzanat kétségkívül pozitív, az egykori tolvajkergetők émikus értelmezése (állampolgári aktivizmus) élesen szembenáll az önbíráskodó, xenofób, vagy akár neonáci csoport

szélesebb körben elterjedt képével. A két egykori tag és az IG viszonya ambivalens, hivatalosan nem a csoport tagjai, ám eseményeik jó részén részt vesznek, felszólalnak, majd később elmaradoznak, s végül kilépnek a csoport teréből. S bár a szabói sémával ellentétes mozgás játszódik le, vagyis, csupán az irányokat bemutatva, igen leegyszerűsítve az értelemszerűen komplex viszonyok, személyes döntések rendszerét, a pozitív megítéléstől halad a negatív felé, az átértékelés megtörténik. Aki szükséges támogatóként tűnt fel egy bizonyos időszakban, az tehetetlenné, szimbolikus problémává vált az idő előrehaladtával.

Ambivalens viszonyok és az ellenségek alakjai

A szövetségeseiken, szimpatizánsokon, támogatókon keresztül az ellenség sokféle alakja, ilyen-olyan képekben megrajzolt ábrázolásai felé vezető teoretikus úton természetsszerűleg találkozhat az elemzést végző az előbbihez hasonlóan időben változó, vagy kevésbé egyértelmű meghatározások példáulval, vagy ambivalens szereplőkkel, akik értelmezése a szervezetek számára is többértelmű, nem feledve a helyzetet még komplexebbé tevő, csoporton belüli ellenvéleményeket, eltérő olvasatokat, hangsúlyeltéréseket, vitatásokat. Ennek az összetettségnek egyik legkifejezőbb példája (mind a magyar, mind a francia közösség esetében) a rendőrség szerepének, cselekedeteinek értelmezése. Bár eltérő kontextusról, helyszínekről, időszakokról, megmozdulásokról, rendőri attitűdről van szó, a megítélés ambivalens volta mégis közösnek tűnik, „rendpártiként” elismerik fontosságukat, szerepük szükségességét, ám a hatalom eszközeként mégis feltűnhetnek negatív alakokként.

A magyar szervezet esetében egyfelől a rendőrség támogatása, a rendpártiság, a konzervativizmus-hoz kapcsolt képzetek, s akár az egykorvolt csendőrségre való hivatkozás az egyik jellemző olvasat. Ez, a vélemények hangoztatásán túl, a cselekvésben is megnyilvánul. A mozgalom karácsony előtt gyűjtést szokott szervezni, aminek eredményéből a déli határnál, kerítésnél, határárnál szolgálóknak küldenek adományokat a Zsaruellátó Egyesület nevű szervezeten keresztül. Ebben az olvasatban az ott állomásozó rendőrök az ország védői, akiknek életét és szolgálatteljesítését az aktivisták anyagi javakkal segítik. (Az adományozó gesztusba beletartozhat a fennálló hatalom, a kormányzat kritikája is, mely, ha ilyen akciókra szükség van, akkor

⁴ Tomcat néven ismert Polgár Tamás blogger, szélsőjobboldaliként kategorizált aktivista vezette csoport, akik nyomkövetővel ellátott kerékpárok alkalmazásával próbálták tetten érni és felelősségre vonni, e kihelyezett csalétek kerékpárok eltulajdonítót a csoport egy bírósági önbíráskodási ügy után befejezte tevékenységét.

értelemszerűen nem tudja, nem kívánja biztosítani az aktivisták által megfelelőnek tartott ellátást, színvonalat a határt védők számára. Ugyanakkor ez kétségkívül nem minden tag véleménye.) A másik típusú viszonyt éppen a hatalomhoz kapcsolódóan azok a helyzetek jelentik, amikor a rendőr mint végrehajtó, rendfenntartó jelenik meg valamely akció közben, s az igazoltatással, az akció megakadályozásával, megszakításával akadályozza a jogosnak vélt véleménykifejezést. A mozgalmárok kritikája, rosszallása itt is inkább irányul a parancsot adó, mintsem a dolgukat végző rendőrök ellen, bár a legálisnak tartott molinózás lehetetlenné tételét, a véleményszabadság részének tekintett megmozdulások akadályozását értelemszerűen igazságtalannak tartják.

Ugyanakkor a rendőri intézkedést és ebből következően - a saját logika alapján - a hatalmi figyelmet és az elnyomásként megélt cselekvéseket saját fontosságuk bizonyítékaként is értelmezik. A rendőr és aktivista viszonyának neutrális, praktikus terepét pedig az olyan megmozdulások jelentik, ahol egy bejelentett rendezvény biztosítása a kölcsönös érdek, ezeket a helyzeteket az együttműködés, az egyeztetés, a kölcsönösség relációi jellemzik. (S ez politikai beállítódásoktól, meggyőződésektől és értékrendtől függetlennek tűnik, e pragmatikus megközelítésről, kollegiális viszonyról számoltak be korábbi kutatásom budapesti és prágai aktivista csoportjai is.) Párizsi terepmunkám és a rendőrséghez való akkori viszonyulás tágabb kontextusát a folyamatosan (szombatonként) zajló „sárgamellényes” (gilets jaunes) tüntetések határozták meg. A demonstrációk résztvevőiként az identitárius közösségi teret látogatók gyakorta fogalmazták meg azt a véleményt, mely úgy foglalható össze, hogy „eddig bíztam a rendőrökben, támogattam őket, de az erőszakos fellépések után kiábrándultam, csalódtam”. A rendőrökkel való összecsapás, a bajtárs kiszabadításnak heroizáló és egyszerre humorizáló elbeszélései, és akár újrajátszások, bemutatások aktusai többszöri szereplői voltak a péntek estéknek. Ugyanakkor a belső, vezetői kör aktivista tagjai, akiknek adott esetben szervezeti funkciója is volt, hogy egyeztessen a rendőrséggel, a parancskövetés motívumát hangsúlyozták. Azt, hogy a rendőri fellépés nem önmagában áll, nem a tüntetők, vagy kifejezetten az identitárius aktivisták ellen irányul, hanem politikai akarat eredménye, („a rendőrség eszköz, amit lehet jól is meg rosszul is használni”), s az igazi küzdelem ebben az értelemben a parancsot kiadók, a hatalmat birtoklók ellen folyik.

Az identitárius mozgalmakban megismert ellenségképek jellemzése és diszkurzív konstruálásának értelmezése előtt néhány, a Másról, az ellenségről szóló teoretikus megfontolást citálok. Pierre Clastres francia kulturális antropológus és etnológus, dél-amerikai, a résztvevő megfigyelés módszerét alkalmazó terepmunkáinak tapasztalatai és filozófiai, államelméleti vizsgálódásainak eredményeként, a következőképpen vázolja fel a „primitív” közösségek önmeghatározásának folyamatát. „[...] egy közösség előtt éppen a tükörképeként érzékelt Többiek – a szomszédos csoportok – mutatják fel önnön egységét és totalitását. Egy adott közösség vagy csoport mindig csak a szomszédos közösséggel vagy csoporttal szemben tudja megélni és elgondolni a maga teljes különbözőségét és megtörhetetlen szabadságát, miként az önmaga egységes totalitásként való megtartására irányuló, megalkuvás nélküli vágyat is”. (Clastres 2015:92.)

E definíciót jelen esetben is felhasználhatónak vélem az ellenségképek meghatározásának és működésének vizsgálatakor, mint filozófiai alapvetést, ami a társstudományok, rokon diszciplínák (szociológia, szociálpszichológia) megállapításaihoz hasonlóan szükségszerűnek tartja a Másik, vagy Többiek megjelenését, megjelenítését ahhoz, hogy választ kapjunk saját magunk, és csoportunk létezésének, milyenségének feszítő kérdéseire. Ugyanakkor érdemes rögzíteni, hogy a szerző e tanulmányában a „primitív” vagy „vad” közösséget az államot alkotó társadalmakkal helyzete szembe. „Clastres munkáiban a „nemes vadember” léte, a „primitív” közösségek egyedei állnak az egyik oldalon, s velük áteltenben a „leghidegebb szörnyeteg”, az államiasodott intézményrendszer alkotja a világ szerveződésének főbb pólusait” (A Gergely 2017:158.). Mindenesetre ezt a csoportok közti megkülönböztetést és önmeghatározást megragadó clastres-i definíciót univerzális igényű leírásnak fogom fel, és így kiindulási alpnak tekintem.

Éppen így, tértől és időtől függetlenül felfogott, szükségszerű emberi tulajdonságnak, és egyben cselekvésnek tartja Reinhart Koselleck is a belső és külső lehatárolások állandó folyamatát, a szövetségkeresések és konfliktusvállalások, békekötések és háborúk váltakozásának emberi játszmaát, s az ellenség fogalmának, nyelvi megjelenésének, megjelenítésének egy történeti ihletettséggű áttekintését vázolja. Az európai történelem első ilyen fogalma Koselleck elemzésében a barbár, a „hebegő idegen” képe volt, vagyis „a természettől determinált, területileg adott idegen meghatározása, aki mindenkor

alkalmas az ellenséges mivolt megalapozására és előidézésére”. (Koselleck 1998:15.) S akikkel bár lehet előnyös gazdasági kapcsolatot létesíteni, soha nem szabadulhatnak a „civilizáltak” által rájuk aggatott idegenség bélyegétől. Ez a struktúra természetesen változott, az antik görög városállamok lehanyagoltak, de Koselleck megállapítása szerint a barbárok, vagyis más civilizálatlanok tartott népek idegenként való bemutatása, karikatúraszerű ábrázolása megmaradt, gondolhatunk akár a balkáni népek jellemzésére, akár Clastres guarani, vagy yanomamó indiánjainak populáris ábrázolásaira.

A következő, az előbbtől minőségileg különböző ellenségfogalmat Koselleck a keresztény gondolkodásban találja meg. Míg a barbár testileg volt különböző, idegen, addig a nem keresztény lelki értelemben más és bűnös, vagyis: „Nem egyszerűen a harc és a hódítás, hanem az üdvösség és a megváltás reménye diszkriminálta hitetlenként az ellenséget, és ez sokkal radikálisabb megoldás volt, mint ha pusztán barbár ellenségnek tekintették volna”. (Koselleck 1998:16.) Tehát ez esetben az ellenség az egyház szempontjából, teológiai gondolatok eredményeként jön létre, de itt is van kiút e meghatározásból, hiszen a megtérés, a keresztény hit felvétele, éppen úgy eltörölheti a bűnt, az ellenség mivoltát valakinek, mint a római, vagy görög szokások átvétele, polgárjog elnyerése a barbárság attribútumát.

Végül a harmadik, még inkább radikalizált ellenségfogalom már a modernitás korának konstrukciója, a már nem is emberként felfogott létező, hanem nem-ember, vagy éppen alsóbbrendű ember. Ezekben a fogalmakban már elvi lehetősége sincs a megbélyegzettnek kitörnie, vagy levetkőznie idegenségének motívumait. „Itt valójában ideológiaiailag különbözőképpen kitölthető üres formáról [Leerformel] van szó, amelybe a másikat, ha egyszer behelyezték, az utolsó esélyeitől is megfosztják, csakis ellenség lehet. Az emberi lehetőségek legalsó szintjére taszítják, a szó jelentése szerint is elembertelenítik, potenciálisan nem létezőnek, „érték-telen életűnek” tekintik, és eltörlik a föld színéről” (Koselleck 1998:18.). Koselleck az ellenségképek megalkotásainak e három típusát tehát történelmi keretbe helyezi, egy-egy korszak meghatározó diskurzusból vezeti le, ugyanakkor a történelmi leírás álláspontom szerint nem szükségszerűen jelenti azt, hogy valamely mód már pusztán a múlt része volna. Sokkal inkább három olyan kategóriát fejt ki, melyek stratégiái, belső logikái, egyszerre, egymás mellett párhuzamosan léteznek az ellenségeket konstruáló politikai beszédben.

Az ellenségképek azonosításának módszerét ismét Szabó Márton elméleti megfontolásait használok, aki az ellenségkonstruálás nyelvi stratégiáit vizsgálva ötféle módszert azonosított, miknek révén a politika aktorai az ellenségről megnyilatkoznak, vagy ellenséget teremtenek. Az első efféle eszköz Szabó Márton rendszerében az átdefiniálás módszere, az a nyelvi cselekvés, amely átalakítja a társadalmi térben eleve meglévő, megalkotott és valamilyen formában ismert különbségeket (szomatikus, kulturális, nézetbeli), és félelmetessé, fenyegetővé nagytítja. És amelytől ekképp a megszólalónak, aki e tudás birtokában van, meg kell védenie közösségét.

Az aszimmetrikus elnevezések alkalmazása olyan szavak, fogalmak használata egy adott csoporttal szemben, amit maguk nem használnának, amiből hiányzik az elismerés gesztusa, és amiken keresztül egyértelműen érzékelhetővé válik a velük szemben tanúsított ellenségeskedés oka. A szemantikus opozíciók stratégiájának használatakor univerzálisnak tételezett ellentéteket konstruál a beszélő, melyek egymást kölcsönösen kizárják, különbségeik nyilvánvalóak, nem hagynak teret a mérlegelésnek, vitatásnak. A sztereotipizálás módszere „a láthatóvá tett belső másságokat mindig úgy értelmezi, hogy ezek *veszélyesek* a többiekre nézve, mert a különbség a támadó szándék jele és a veszélyesség hordozója, bármit is tesz az, akire vonatkoztatják” (Szabó 2016:317.).

Utolsóként, a kinyilatkoztatás stratégiája pedig eleve nyilvánvalóként beszél témájáról, kételkedésnek, vitatásnak ebben az esetben sincs sem helye, sem lehetősége, hiszen „[...] a minősítettről, nem pedig *vele* beszélnek [...]”. (Szabó 2016:319.) (Kiemelés az eredetiben.)

Az identitárius mozgalmak ellenségképeinek két nagy meghatározó halmaza az iszlám és az általuk hatvannyolcas nemzedékként kategorizáltak köre, s a nekik tulajdonított, hozzájuk kapcsolt mai eszmei áramlatok, kulturális és politikai termékek. S bár e képek létezése, működése összekapcsolható mind az elemzésben, mind összefonódhat a legyőzendő ellenség képében a csoportok tagjai számára is, analitikai megfontolásból az elemzés munkáját kettéválasztom. Elsőként az utóbbi absztrakt és egyértelműen összefoglaló jellegű, szimbólumként használt kategória belső értelmezéseit, a mozgalmak használta élő, megszemélyesített ellenségek konstrukcióit vizsgálom, hogy arcot, alakot öltsenek, valahogy úgy, ahogy számomra kirajzolódott az aktivisták elbeszéléseit hallgatva. Az egyik jellemző megjelenése az identitárius mozgalmak

ellenségkonstrukcióiban a „hatvannyolcas eszmék” máig tartó, számukra értelmesszerűen negatívként értelmezett hatásának azon szerveződéseknek és világnézeteknek az összessége, amik értékelésük szerint a „hagyományos család” ellen lépnek fel, annak szétilálásáért, felbomlásáért dolgoznak. Ennek az ellentétnek az értékrendbeli és az aktivizmus eszközeivel vívott harcnak igen egyértelmű szimbolikával dolgozó termékei voltak a mosdó fölé ragasztott transzfóbia-ellenes plakátok.

Különféle francia mozgalmak és így a párizsi szerveződés is kiállt, és saját elbeszélések alapján küzdöttek a melegházasság franciaországi elfogadása ellen, mint tudható: ebben az esetben sikertelenül. A deviáns, romlott, erkölcstelen politikus egyik archetípusa, ideális megjelenési formája, aki kétszeresen is jó megjelenítője annak a világnak, ami ellen az identitáriusok küzdenek, hiszen valóban az 1968-as párizsi diákmozgalmak egyik vezető alakja volt, az Daniel Cohn-Bendit. Róla az Európai Parlamenti választás estjén az eredmények közzlése után sugárzott vitaműsor alatt, melyben ő volt az egyik elemző kommentátor, tudhattam meg, hogy a velem beszélgetők tudása alapján ő egy „pedofil bűnöző”, akit nem egy választási műsorban kéne meghívni, hanem inkább börtönbe kellene zárni. (Ugyanakkor azt elégedetten nyugtázták beszélgetőtársaim, hogy legalább a parlamentben nem lesz már bent.) Kétségtelen, hogy a pedofília vádja, mely az ellenségkonstruáló diskurzusok szabói rendszerében az aszimmetrikus elnevezés egyik illusztrációja lehetne, a szexuális „devianciák” közül az legsúlyosabbnak tekinthető.

A magyar szervezet több akciója is hasonlóképpen a szexuális forradalom következtében végbemenő változások és az erről folyó diskurzusok egyik termékének tekintett, általuk politikai ideológiaként meghatározott „genderelmélet” és terjesztői ellen szerveződött. Értékelésük szerint az ideologikus, és nem pedig a tudományos beszédmódhoz sorolható genderről szóló elméletek (melyeket nem differenciálnak, homogén tömbként kezelnek, hiszen az ő beszédjük valóban kétségkívül politikai-ideologikus) valódi célja az, hogy a hagyományos értékeken alapuló családmodellt támadja és kritizálja. E küzdelemre való felkészítés, nevelés egyik terepe az identitárius interpretációban az egyetemeken főként társadalomtudományokkal és bölcsészettudományokkal foglalkozó karai. Ahol tehát e narratívában nem tudományos igényű képzés folyik, hanem politikai nevelés, indoktrináció, aktivistatoborzás.

Tágabb értelemben az egyetemeket, különösen az imént említett nagyobb tudományterületek intézményeit egy másik émikus fogalommal „kultúrmarxista” helyekként interpretálva úgy értelmezik, ahol általánosságban, s nem pusztán a nemekről, vagy szexualitásról szóló diszciplínák esetében zajlik a „baloldali”, „liberális” szemléletű és tartalmú oktatás, vagyis sokkal inkább politikai munka. Így válnak egy másik meghatározó ellenséggé az egyetemeken nem tudományosnak, vagy politizálóknak tartott részei, szereplői, s válik például csoportban felhozott és megtárgyalt történetté egy, a társadalmi nemekről szóló diskurzus hatásának és befolyásának tartott tiltás, végzés áldozatává egy egyetemi oktató. Vagyis az egyetemeket eluráló „kultúrmarxista” nézőpont és efféle meggyőződést vallók és gyakorlók nem pusztán a politikai nevelés, „agymosás” végrehajtói, hanem cenzorok, a vélemény- és gondolatszabadság ellenségei is.

Párizsi terepemen pedig megtudhattam, hogy bizonyos intézményekben az egyetemisták jó része is egyetért egyfelől a radikális baloldali, másfelől a liberális nézetrendszerekkel, s ennek hangot is adnak. Mikor beszélgetés közben a saját, blokádon, diákgyűlésen megtapasztalt élményeimmel példálóztam, kíváncsian reakciókra, a Panthéon-Sorbonne (Université Paris 1) Tolbiac épületét (hivatalos nevén Centre Pierre-Mendès) felhözva értesülhettem a párizsi identitáriusok között meglevő „balos diák” ideáltípusos képéről. Ebben a konstrukcióban ők azok, akik nem akarnak tanulni, nem kell nekik a tudás, a műveltség, ezek ellen harcolnak, és inkább - szó szerint is - rombolják az egyetemeket. Egy másik aktivista pedig, aki történelmet tanulna a Paris 1-en, elmondása szerint már hónapok óta nem jár be, mert „túl balosak” a tanárok és a hallgatótársak is. Az ő személyes megoldása az, hogy a Paris 2 Panthéon Assas-ra felvételizik a jövőben, aminek inkább jobboldali, de legalábbis nem baloldali híre van. (Egy másik beszélgetőtársam ironikus megjegyzése szerint „ez a hetvenes években valóban így lehetett, ma pusztán annyi a különbség, hogy ha diáksztrájk van, akkor ezen az egyetemen nem szakítják meg az oktatást”).

A radikális baloldali egyetemisták és az általuk szervezett diáksztrájkok, gyűlések, blokádok képei átvezetnek a párizsi identitárius aktivisták hétköznapijainak egyik központi ellenségéhez, a különféle antifasiszta mozgalmak, csoportok összességéhez, amire összefoglaló terminussal „antifaként” hivatkoztak. Azt, hogy központi ellenségként az „antifát” határozom meg, nem pusztán a terepen hallott és

tapasztalt elbeszélések és élmények támasztják alá. Brit jobboldali lapok diszkurzív stratégiáit elemezve hasonló eredményre jutott Teun A. van Dijk is, jelesül arra, hogy a médiabeli nyelvi küzdelmeknek legfőbb célpontja az antirasszista baloldal (Dijk 1993:262.). Mudde a Deutsche Volksunion vizsgálatakor a párt által „baloldali terroristákként” meghatározott szervezetek támadásait rögzíti, és azt is, ahogy a különböző pártok és a közbeszédet alakítók kettős mércét alkalmaznak ezek megítélésében. (Mudde 2000:78.)

Az antifát emlegetve a párizsi jobboldali, konzervatív aktivista létet akként is határozták meg, mint a fizikai küzdelem állandó lehetőségét. Ezért borította préselt falemez a La Nef ablakait és fedí belülről fémredőny, ezért is nézelődnek, álldogálnak, vagy, saját jellemzésem szerint öröködnék a közösségi tér előtt péntek este az ott levő aktivisták közül néhányan, s ezért értelmezhető szövetségesként a csoport számára az antifával verekedő szervezet tagja. Kocsmájuk megrongálása, aktivisták megtámadása, illetve ezek folytonos lehetősége okán a párizsi közösségben folytatott beszélgetések alapján a legfőbb, legalábbis a legtöbbet emlegetett ellenségként az antifa alakja jelent meg. Így szimbolikusan az antifa alakja testesíti meg az identitáriusok számára saját mozgalmuk antitézisét, az utcai cselekvésekkel operáló, fiatal politikai aktivista képét, aki gyökeresen ellentétes elvek, világkép alapján működik.

A magyar mozgalom ilyen típusú fenyegetést, fenyegetettséget nem él(t) meg, habár a radikális baloldalként kategorizált szervezetek számukra is a saját csoportjukkal szembenállóként, egyértelmű oppozícióként jelennek meg. Így értékeli például a nyolcadik kerületi Auróra és Gólya közösségi terek működését is, ami helyt ad különféle LGBTQ, roma, hajléktalan ügyeket felkaroló szervezeteknek. A Gólya közösségi tér elé, amikor ott baloldallról szóló kiállítás, programsorozat szerveződött, egy performansz keretében meszet vittek, arra utalva, hogy a baloldali eszmék, saját értelmezésükben, szükségszerűen tömeggyilkosságokban végződnek. Ám a militáns antifa alakja eddig sokkal inkább a fantáziálások, latolgatások körébe, mintsem a valódi utcai színrelépésébe tartozott. Ugyanakkor az általános vélemény szerint az antifa nálunk is megjelenhet, éppen azért kell tenniük és dolgozniuk minél több, jórészt egyetemista korú fiatal bevonva szervezetükbe, hogy ezt megakadályozzák. Ebben a konstrukcióban a „Nyugat” bizonyos szegletei, városai elbukhattak, míg a magyar kontextusban egyelőre nincs jelen a saját értelmezésük szerint

konzervatívokat, jobboldaliakat vegzáló radikális baloldali szervezet. Igaz, csíráit felfedezni vélik például Gulyás Márton aktivistához köthetően, akinek a 2019. évi „Becsület napján” feltűnt külföldi antisziszta „importját” tulajdonítják.

A francia és magyar aktivisták között is újra és újra felmerülő témakör az online térben, virtuális világban zajló, általuk „terrorként”, „vegzálásként”, be- és letiltásként értelmezett jelenségkör. A „politikai korrektség diktatúrájának” identitáriusokat érintő megjelenési formái a különböző online platformok által gyűlöletkeltőként, uszítóként meghatározott tartalmakkal rendelkező Youtube videók tiltása, letörlése, vagy a Facebook közösségi oldalon megosztott hasonlóképpen minősített posztok eltávolítása. Ez utóbbiról a különféle országokban működő Identitás Generáció nevű oldalak mind egyikét törölték, így a magyar és a francia szervezet is városi lokalitásban létező főhadiszállás, közösségi tér nevét helyzeték át az online térbe, s juttatják el információikat követőiknek.

A politikai térben elhelyezkedő szereplők egy másik köre, akiknek egy részét ellenségként is lehet kategorizálni, a formális szervezetek, a pártok, a kormányok halmaza. Természetesen nagyban különbözik, főként az utóbbi megítélésben a magyar és a francia mozgalom véleménye, eltérő helyzetek, személyek, a tágabb kontextus okán. S persze az ellenség alakja is lehet ambivalens, egyszerre fenyegető, s egyszerre kigúnyolt, ahogyan az antifa esetében látható volt. A francia közegben a hivatásos politikai erők közül (pontosabban személyiségek közül) a leginkább elítélt, kárhözott aktor az aktuális francia elnök, Emmanuel Macron volt, a rendőrök státusának és képének vázolásakor említett hatalmat birtokló, parancsot kiadó vezető, aki az elhangzó narratívák szerint személyesen felelős a sárgamellényes tüntetések szétveréséért, az erőszakos rendőri fellépésért. Gondolatkísérletként párhuzamot lehet vonni Gyurcsány Ferenc és a 2006-os őszi tüntetések, zavargások, rendőri fellépések képével, annál is inkább, mert elmondásuk szerint a magyar szervezet idősebb, húszas éveik végé felé járó aktivistáinak kamaszkori alapélménye volt ez az időszak, politikai eszmélésüket, identitásformálódásukat is ehhez kötötték.

A tüntetések kezelésével kapcsolatban elhangzott az a feltételezés, gyanú is, hogy a rendőrség által használt könnygáz újabban erősebb, s ezért is ő lehet felelős. („Mért használ saját népe ellen mérgező gázt, ha Szíriában meg élítéli?” – merült fel a kérdés.) Hasonlóképpen előkerült feltételezett szerepe

a Notre Dame felgyulladás, vagy ebben a csoportban hallott vélekedés alapján felgyújtása ügyében is. Egy klasszikus összeesküvés-elméletekre hajazó teória szerint az elnök is benne lehetett, hogy az újjáépítés élére állva népszerűséget szerezzen. A Le Pen-féle párton kívüli szervezeteket övező érzelmevilágról az európai parlamenti választások estéjén a különféle baloldali és liberális pártok eredményeit és vezetőit fogadó gúnyos, lesajnáló nevetés, a beszédstílusukat, gesztusaikat kifigurázó parodisztikus utánzások adhatnak villanásnyi képet. A szerintük csúfos vereséget elérő szocialisták arckifejezésén gúnyolódtak leginkább, de az általuk támogatott Rassemblement Nationale megszólaló listavezetőjét sem kímélték, esetében, a szerintük túlhangsúlyozott „France” szó gyakori felhangzásakor kucongtak és utánozták a politikus artikulációját.

A magyar szervezet a pártpolitika terében cselekvő szereplők jó részét, a közbeszédben ellenzéki térfélre sorolt formációkat ellenségként, de legalábbis az általuk képviselt értékrenddel, világképpel és küldetéssel szembenállókként értékeli. S a francia szervezet választási műsorban feltűnő szereplőit fogadó reakciókhoz hasonlóan, az elítélés, kinevetés, kigúnyolás gesztusai jellemzőek, ha szóba kerül egy-egy párt, vagy politikus. Az ellenség szó szerinti képpé transzformálására, és értelemszerűen elítélésére, vélt jellemvonásainak, belső tulajdonságainak ábrázolására és kiemelésére szemléletes példa a budapesti Identitás Generáció és Niedermüller Péter hetedik kerületi polgármester esete. Niedermüller az aktivisták szerint a fehér, heteroszexuális, keresztény férfiakat sértő, becsmérlő, s kirekesztő („igazi rasszista és szexista”) mondatai után az erzsébetvárosi polgármester fejét egy rágcsáló testére montírozták a következő szöveggel: „Kártevő gondok? Van megoldás! a közéleti hulladék eltakarításáért forduljon a legközelebbi jobboldali mozgalomhoz!”⁵ A fiatalokat célzó üzenet, arculat okán a másik fő ellenség a formális politika terében tevékenykedő szervezetek közül a Momentum, aminek elvtelenségét, „valódi arcát” megjeleníteni szándékozó plakátra a szervezet használta lila színt átvéve, Gyurcsány Ferenc képét rakva, a „Gyurcsánnyal megcsináljuk” felirat került.

Az ellenségéről való teoretikus gondolkodás azonban nem pusztán egy tudományos igényű elemzés, külső objektív szemlélő kiváltsága, hanem

teret kaphat egy politikai mozgalom diskurzusában is. Így kerülhetett szóba egy vasárnapi Identitás Generáció rendezvényen a konzervativizmus eszmétörténetét taglaló előadásban a méltó ellenség megválasztásának nietzschei ideája, s az aktualitásokra reflektálva, a Momentumot és annak vezetőit, gyakori megszólalóit kinevető, mint lehetséges nemes ellenfeleket elvető hozzászólások esete.⁶ Az ellenségkeresés méltóságát és szükségességének egy fordított változatát, tulajdonképpeni tagadását több aktivistától és szimpatizánstól hallottam Párizsban, akik szó szerint egymást ismételve (térben és időben egymástól függetlenül) leszögezték, hogy ők „igazából nem valami, vagy valakik ellen küzdenek, hanem valamiért”.

Az identitárius mozgalmak meghatározó ellenségképe az iszlám vallás, s az azt követő muszlimok, s a „bevándorló nem európai tömegek”, akiknek kultúrája és szokásai e felfogásban ellentétesek, de még pontosabban fogalmazva ellentétesek az európai életmóddal, hagyománnyal, végső soron az étellel. Az európai szélsőjobboldal iszlámhoz való viszonyát diakrón elemzésben vizsgáló Zúquete úgy véli, hogy a kilencvenes évek óta fel-feltűnt iszlámmal foglalkozó negatív vélemény az ehhez a pártcsaládhoz sorolt szervezetek néhány képviselőjének részéről csupán a kétezres évektől vált meghatározó ideológiai alappillérre. (Zúquete 2017:153-158.) Terminológiai szempontból amellet érvel, hogy a szerinte túlságosan homályos iszlamofóbia kifejezés használata helyett, ami az iszlámmal kapcsolatos bármilyen kritikai gondolkodás erkölcsi megbélyegzését jelenti, az iszlámmellenesség legyen a javasolt terminus. A francia és magyar mozgalom közötti különbség e kérdésben is sejthető. A francia mozgalom aktivistái és a La Nef-be járó szimpatizánsok köre mindennapi élményként, fenyegetésként élte meg - legalábbis beszámolóik szerint - a franciaországi, párizsi muszlimok és nem európaiak jelenlétét. Ez több esetben a mozgalomhoz való csatlakozás indokát, magyarázatát is jelentette az elbeszélte történetekben. Az erőszakos bűnöző vagy terrorista képe, a beilleszkedni nem tudó és nem is akaró, a város bizonyos tereit birtokba vevő és nem tisztelő, átalakító, szétziláló idegen homogén alakja az esti beszélgetések gyakori témája volt, akár személyes élmények, konfliktusok felidézése, akár mint viccek témája.

⁵ Az esetről többek között e cikk is beszámolt: <https://444.hu/2020/01/30/valaki-uszito-szorolapokat-tett-ki-ablahara-niedermuller-peterrol> (Letöltve: 2022.06.13.)

⁶ Lásd például: „Csak olyan ellenségek legyen, a kit gyűlölni kell, s ne olyan, a ki megvetendő. Büszkéknek kell lennetek a ti ellenségekre: akkor ellenségek sikerei a ti sikereitek is”. Nietzsche 1908:26.

A magyar mozgalom ezzel szemben nem mindennapi valóságként találkozik az iszlám kérdésével vagy muszlim közösségekkel, a nagy tömegben, egy-egy tömbben élő nem európai csoportokkal. Ugyanakkor, mint ellenségkonstrukció, hasonlóan középponti helyet foglalnak el az idegenek efféle képei a magyar identitárius diskurzusban is. A kérdésre, hogy mozgalmuk működésére miért van szükség, ha nincs számottevő muszlim bevándorlás, térfoglalás Magyarországon, a válaszuk az – éppen úgy, mint az antifa mozgalmak esetében –, „hogyan ne is legyen”. Azaz magukat mint az ez ellen tevékenykedő, küzdő mozgalmat identifikálják, s ezt az önreprezentációt jelenítik meg a historizáló szimbólumok, a „Végvár” közösségi tér név, a török-ellenes harcok meghatározó csatáinak évszámai, s a szervezet, vagy Á. videóí végén hallható megzenésített Balassi vers néhány sora. De efelől az irány felől is interpretálható a határkerítést védő rendőröknek szervezett adománygyűjtés, s magának a határvédelemnek a támogatása, a keleti határon felhúzendó kerítés melletti érvelés.

A nők muszlim világban való elnyomásának képeit hangsúlyozva oppozícióként saját önmeghatározásuk részévé válhat a nők egyenjogúságának eszméje (mely persze nem lehet egyenlő a „68-as ideológiák által tüzelt sokhullámos feminizmussal” „genderideológiával”), amit humanista, klasszikus európai vívmánynak tartanak. S a nők szabadságáért való küzdés képébe illeszkedik a fejkendő, az arc eltakarásának iszlám vallással összekapcsolt képe elleni küzdelem, melyet Magyarországon szintén nem tartanak tömege jelenségnek, azonban az az élmény újra és újra előkerült találkozóikon, hogy egyre több, általuk „nem európaiként” kategorizált embert látnak a főváros utcáin.

Az ellenség konstruálásának, megvetett képének ábrázolásának egy példája szintén egy előadáshoz kapcsolódik, amiben a szervezet egyik aktivistája (egy történészhallgató) elemezte az iszlám vallást, a Korán és Mohamed kritikáján keresztül, ellenségkonstruáló diskurzus lévén kiemelve a leghíresebb, legáltalánosabb vitatott pontokat (többnejűség, gyermekházasság, erőszak szerepe, a („hamis”) próféta elmeállapota). Ez az előadás egyfajta önképzésként is leírható, az egyik tagjuk személyesen, s a csoport érdeklődése okán mélyebben beleásta magát a témába, s kutatómunkájának eredményeit tárta aktivista társai elé. Megközelítésmódja, szempontjai bevallottan nem kísérelték meg az iszlám vallás megértését, sokkal inkább egy identitárius és erősen keresztényi (értelemszerűen az előadó identitárius

aktivista saját felfogása szerinti kereszténység) nézőpontú kritikáját adták. Mohamed próféta túlvilágot ábrázoló látomásai mint sátáni hallucinációk tűntek fel ebben az értelmezésben, amivel szemben természetesen ott vannak a keresztény hitrendszerek megdönthetetlen igazságai, afelel nézve elvetendők, sőt pokoliak a muszlim vallás alapítójának a Koránban is leírt földöntúli élményei.

Összegzés

Elemzésemben megkíséreltem bemutatni és értelmezni a kulturális antropológiai módszertannal kutatott budapesti és párizsi Identitás Generáció mozgalmak különféle viszonyait, hogy ezek tükrében láthatóvá váljanak a vizsgált csoportok jellemvonásai, közös attribútumai, interpretációi, a magyarországi és franciaországi szervezetek különbözőségei. Az interpretív antropológiai hagyomány és a diszkurzív politikatudomány hagyományait követve a közösségek belső értelmezéseit analizáltam, a maguk alkotta világképeken, diskurzusokon belül értelmet nyelő szövetséges és ambivalensként kategorizált viszonyokat, majd – a csoportok önmeghatározása szerint is kitüntetett szerepet játszó – ellenségekéket elemeztem. Szintén az elméleti keretet alkotó teóriák nyomvonalán haladva célom volt, hogy ne pusztán pillanatfelvételekként mutassam be az egyes mozzanatokat, hanem e viszonyok, képek fluiditását, változékonyágát el-és felismerve mozgásban is bemutassam a csoportok diskurzusait. Terepmunkám tapasztalatai és az értelmezés alapján kirajzolódó kép megmutatja, hogy a szükség-szerű kontextuális különbségeken túl, a magyar és francia fővárosok identitárius mozgalmainak tagjai hasonló szövetséges, szimpatizánsi körrel és aspirációkkal rendelkeztek a kutatás idejékor, bár kétségtelen, hogy a párizsi szervezet, beágyazottsága okán, ismertebb volt a politikai arénában. A rendőrséggel kapcsolatos ambivalens viszony, ha más hangsúlyokkal is mindkét szervezet tagjainak elbeszéléseiben megjelentek, s láthatóvá váltak az adott csoportokon belüli eltérő értékelések is, kiemelve, hogy nem homogén, vagy monolitikus csoportokról van szó. Az ellenségről, vagy pontosabban ellenségekről szóló diskurzus analízisének segítségével megmutatkoztak a két szervezet önmeghatározásai is, azáltal, hogy láthatóvá vált a „ki nem vagyunk” kérdésre adott részválaszok sora. Az ellenségek elemzésekor visszatérő különbség volt, hogy míg a francia mozgalom értelmezésében

már jelenlevő, őket napi szinten fenyegető ellenségekről van szó (legyenek azok „muszlimok” „nem európaiak”, „gender ideológiát terjesztők”, vagy „antifa csoportok”), a budapesti identitáriusok értelmezésében a feladatuk az, hogy megelőzzék az ellenségként kategorizált csoportok megjelenését, növekedését, vagy térnyerését.

Felhasznált irodalom

- A. Gergely András (2017). A „vad gondolkodás”, avagy az államellenesség antropológiája. *antropólus* 2017.02.
- Clastres, Pierre (2015). *Az erőszak archeológiája*. Budapest: Qadmon Kiadó.
- Csepeli György & Örkény Antal (2002). *Gyűlölet és politika*. Budapest: Friedrich Ebert Alapítvány.
- Dijk, Teun A. van (1993). *Elite Discourse and Racism*. London: Sage Publications.
- Edelman, Murray (2001). *The Politics of Misinformation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geertz, Clifford (2001). Az ideológia mint kulturális rendszer. In Geertz, Clifford *Az értelmezés hatalma* (pp. 26-71). Budapest: Osiris Kiadó
- Glózer Rita (2014) A nemzet helyreállítása a magyarországi nemzeti radikális mozgalom ellenségtematizáló diskurzusaiban In Feischmidt Margit (szerk.) *Nemzet a mindennapokban: Az újnacionálizmus populáris kultúrája*. (pp. 159-208). Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, L'Harmattan kiadó.
- Kiss Máté (2020). Prágai Zöldek: megmozdulások és önmeghatározás. *antro-pólus* 2020/01 (pp. 80-102).
- Koselleck Reinhart (1998). Ellenségfogalmak In: Szabó Márton (szerk.) *Az ellenség neve* (pp. 12-23). Budapest: József Műhely Kiadó.
- Mudde, Cas (2000). *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press
- Nietzsche, Friedrich (1908). *Im-ígyen szóla Zarathustra*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata
- Schmitt, Carl (2007). *The Concept of the Political*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Szabó Márton (2016). *Diszkurzív politikatudomány*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Zúquete, José Pedro (2017). The European extreme-right and Islam: new directions? In Mudde, Cas (szerk.) *The Populist Radical Right* (pp. 153-180) London: Routledge.